

mišljenja i komentari

E-mail

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Tiskati (i pisati) knjige nekoć nije bilo lako. Pisao si rukom, moguće i guščjim perom, zatim si to ispravljao (radi toga je lijeva margina uvijek zauzimala pola stranice), a kad si rukopis sredio, prepisao bi ga jednom ("učisto"), pa još jednom. Pisati se trebalo lijepo i uredno, pa se u školama učio "krasopis". Neki nikad nisu svladali vještinu lijepog pisanja – Goethe je imao tajnika kojem je govorio u pero.

Još je bilo teže složiti knjigu. Rukopis bi išao u tiskaru, a tamo je slugar vadio iz regala slovo po slovo i slagao (slovo po slovo) u retke. Na kraju bi ispala stranica – a kako je slova bilo malo, nije se čitava knjiga mogla otisnuti odjednom, nego se tiskao arak po arak. Zbog čega sve to pišem?

Pišem ti to, dragi čitatelju, jer su me na to podsjetili nedavni događaji u kojima sam ni na čiju radost imao nevolju sudjelovati. Spremam znanstveni članak, a stalo mi je da izađe što prije – svakako još ove godine. Pitam u uredništvu nije li kasno. Kasno je, vele, ali nije prekasno. Pošaljite li ga odmah, još će stići izaći u posljednjem broju, jer upravo ga pripremamo. Sila Boga ne moli – pa stišni zube. Dođoh ujutro u sedam i ne digoh se takoreći sa stolice dok sve nije bilo gotovo. Mjesec na nebu već sija, a mene sve boli. Oči mi slične na dva krumpira, a leđa trgaju da svisneš. No duša je laka kao pero, odlebdjela bi do Mjeseca (koji na nebu sjaj) – uspio sam na vrijeme sve napraviti. Još sam u popratnom dopisu preporučio uredniku da za recenzente uzme iste ljude kao i za prethodni članak na istu temu – da se ni na odlučivanju ne gubi vrijeme. I što je na kraju bilo? Nakon dvadeset dana saznadoh da članak još nije prosljeđen recenzentima...

Drugom pak prilikom upitah nakon tri mjeseca za sudbinu nekog drugog članka. Prva je recenzija, kažu, stigla, a druge recenzije još nema – jer se prvi recenzent nakon dva mjeseca (!) sjetio reći kako tema članka ne zadire u njegovo područje, pa se ne smatra mjero-davnim da ga recenzira.

A kako je to bilo u vremena davna, u devetnaestom stoljeću?

Čitam Ostwaldovu biografiju.¹ Tom čovjeku koji je bio profesor Bogu iza nogu, u "skitskoj" Rigi, daljine nisu smetale. Udžbenik opće kemije (*Der Lehrbuch der allgemeinen Chemie*) pisao je za njemačkog izdavača. On je njemu poštom (čitaj: parnjačom i poštanskom kočijom) slao rukopis, a on njemu istim putem probne otiske. I to arak po arak. Daljine Ostwalda nisu priječile da pokrene i bude urednikom prvog specijaliziranog časopisa za fizičku kemiju (*Die Zeitschrift für physikalische Chemie*). Nedostatak telefona i interneta nije bila smetnja suradnji ni drugih znanstvenika. Iza Friedricha Wohlera ostalo je sačuvano deset tisuća pisama što ih je napisao svojim učenicima i suradnicima diljem svijeta. Svi veliki znanstvenici 17. i 18. stoljeća međusobno su se dopisivali, jer su u to doba pisma umnogome nadomještala znanstvene časopise. Danas nije tako. Ne trebaš papira da bi pisao, ne trebaš čak trošiti novac na poštanske marke ni vremena da ih na pisma lijepiš. Napišeš lijepo pismo "na kompjutor" pa ga žicom pošalješ kamo hoćeš. Za pola sata primit će ga svatko – pa na kojem god kraju svijeta bio. Ali ne leži vraže...

Prvo što činim kad dođem na posao je da pogledam što je stiglo elektronskom poštom. Uvijek su tu dva-tri poziva za kupnju, jedna do dvije opće obavijesti, gdjekad se nađe koja riječ o Viagri i onim stvarima. Od prave pošte, one koji bi neki kolega uputio baš meni, ima jako malo. Nije ni čudo. A evo zašto.

Nekoć, u ona vremena davna, pošta je dolazila ujutro, a odgovor se pisao tako da bi pri popodnevnoj predaji pisama mogao stići na poštu. Ako je pak pošta stizala teklićem, dečko bi čekao dok ne dočeka odgovor – da bi se s njim mogao vratiti. Dobri su običaji nalagali da se na svako pismo odgovori, a posljednje pismo pisao bi uvijek mlađi ("Poštovani gospodine profesore, Primio sam Vaše pismo od..., pa sam s upjehom riješio zadani problem.") U civiliziranim su se zemljama ti običaji održali sve do naših dana. Veli meni neka pravica kako je njezin klijent (dok joj se još nije obratio za savjet) pisao u Njemačku molbu za mirovinu rukom, (nepisanim) hrvatskim jezikom, a uz to na molbu nije stavio ni datum, niti je iz pisma bilo jasno kome je točno upućeno. Unatoč tome dobio je u vrlo kratkom roku korektan odgovor: "Na vaš dopis (bez datuma) upućen (neodređenoj službi)..."

Možemo li to zamisliti? Ako te dopis ne zanima nema šanse da će završiti drugdje nego u košu, a onome tko ti ga je poslao ne daješ do znanja ni da si ga primio, a kamoli da bi mu obrazložio zbog čega zahtjevu ne možeš odmah, a moguće ni ubuduće udovoljiti. Ništa nije bolje ni s elektronskom poštom, da ne govorimo o telefonskim pozivima. Ako hoćeš da ti netko odgovori moraš mu poslati e-mail barem tri puta. I to ne bilo kako. Ako mu isti upit šalješ rijetko, pomislić će da ti nije stalo do odgovora. Šalješ li mu ga pak svaki dan, pomislić će da si nametljivac, gnjavator, gundalo, nasmrtljivac, galamdžija, primitivac, divljak i prostak – a s takvima ni inače ne valja imati posla. Zoveš li čovjeka telefonom na radno mjesto tamo ga nećeš naći, a tražiš li ga mobitelom ta će spravica biti uvijek zauzeta ili isključena. Uspiješ li ipak čovjeka dobiti, on ti neće ništa određeno reći, nego će ti u najboljem slučaju obećati "da će ti se javiti" – no zalud ćeš čekati da ti zazvoni telefon.

I tako – zbog naših lijepih balkanskih običaja – komunikacija među hrvatskim znanstvenicima daleko je teža nego među znanstvenicima u svijetu u devetnaestom, a rekao bih i u osamnaestom stoljeću.

I tu se otkriva jedna svakom pametnome jasna istina: nema te tehnologije koja bi mogla nadomjestiti lošu organizaciju.*

Referencija:

1. W. Ostwald, *Lebenslinien. Eine Selbstbiographie*, Klasing & co, GMBH, Berlin 1926.

* Čujem kako se Nijemci čude što u nekoj našoj tvornici koja radi prema njihovoj tehnologiji radnici imaju tri puta manje plaće nego u Njemačkoj iako Hrvatima za finalni proizvod ne plaćaju ništa manje nego Nijemcima. Samo ne pitaju koliko u toj tvornici ima šefova i šefića, referenata, tajnika i tajnikovih tajnika...